

HỒN TRƯƠNG BA, DA HÀNG THỊT

LUU QUANG VŨ

(Trích)

BÀI TẬP

1. Nêu cảm nghĩ về nhân vật Trương Ba trong đoạn trích.
2. Bài tập trang 154, SGK.
3. Từ nội dung vở kịch *Hồn Trương Ba, da hàng thịt*, phát biểu khái quát về mối quan hệ giữa thể xác và linh hồn của con người. Từ đó suy nghĩ rộng thêm về quan hệ giữa nội dung và hình thức trong sự vật, trong đời sống.

GỢI Ý LÀM BÀI

1. Trong đoạn trích, qua sự hiện diện của hồn Trương Ba, những lời lẽ độc thoại và đối thoại của hồn Trương Ba, có thể thấy Trương Ba là một người có nhân cách trong sáng. Con người ấy sống ngay thẳng, trung thực, hết lòng thương yêu vợ con, coi việc mang lại hạnh phúc cho những người thân yêu là lẽ sống của đời mình, dũng cảm đối mặt với những cái xấu xa, kiên cường giữ vững phẩm giá để mình được sống thành thực là mình. Đoạn trích là đỉnh điểm của xung đột kịch, những căng thẳng dồn nén cao độ đẩy đến chỗ không thể không giải quyết. Hồn Trương Ba đã bị dồn vào sự đau khổ cùng cực nhất : tự mình ý thức được sự tha hoá của mình, bị thân xác anh hàng thịt sỉ nhục, bị bọn cường hào nhũng nhiễu, nhìn thấy con trai hư hỏng mà không dạy dỗ được, bị những người thân chê trách, xa lánh vì như lời cô con dâu “mỗi ngày thầy một đổi khác dần, mất mát dần, tất cả cứ như lệch lạc, nhoà mờ dần đi”. Tất cả những cái đó khiến hồn Trương Ba vốn cao khiết không thể chịu đựng được nữa, không thể khuất phục trước thể xác, trước những cái xấu xa và tự đánh mất mình. Lời đối thoại của hồn Trương Ba với Đế Thích cho thấy lẽ sống cao đẹp của Trương Ba : “Ông tướng tôi không ham sống hay sao ? Nhưng sống thế này, còn khổ hơn là cái chết. Mà không phải chỉ một mình tôi khổ ! Những người thân của tôi sẽ còn phải khổ vì

tôi ! Còn lấy lí lẽ gì khuyên thằng con tôi đi vào con đường ngay thẳng được ? Cuộc sống giả tạo này có lợi cho ai ? Họa chăng chỉ có lão lí trưởng và đám trưởng tuần hỉ hả thu lợi lộc ! ". Từ đó, Trương Ba đã đi tới một quyết định sáng suốt, đúng đắn : trả lại thân xác cho anh hàng thịt, chấp nhận cái chết vĩnh viễn, để hình ảnh Trương Ba được sống trong mọi người mãi mãi như bản chất vốn có của Trương Ba. Đức Thích lại đưa Trương Ba vào cuộc thử thách cuối cùng : nhập vào xác cu Tị, một em bé hàng xóm vừa chết. Hồn Trương Ba rất thương cu Tị vì đó là một đứa bé ngoan, bạn thân của cái Gái, cháu nội yêu quý của ông. Nhưng ông không thể tái diễn bi kịch sống trong thân xác mượn của người khác : "Không thể bên trong một đằng, bên ngoài một nẻo được. Tôi muốn được là tôi toàn vẹn". Vì thế ông đã xin Đức Thích cho cu Tị được sống lại, còn mình thì xin được chết, cho dù Đức Thích có nói rõ cho ông thấy tất cả sự hư vô khùng khiếp của cái chết. Trương Ba ra đi với ước vọng mọi người sẽ nhớ tới mình đúng như Trương Ba của ngày xưa, với niềm tin sự sống vẫn tiếp tục và những điều tốt đẹp lại nảy mầm, sinh sôi, đơm hoa kết trái trên cõi đời này. Và đúng là Trương Ba đã ra đi, nhưng cái chết ấy lại là bắt đầu sự bất tử của hình ảnh Trương Ba, lẽ sống cao đẹp của Trương Ba : "Tôi đây bà ạ. Tôi vẫn ở liền ngay bên bà đây, ngay trên bậc cửa nhà ta, trong ánh lửa bà nấu cơm, cầu ao bà vo gạo, trong cái cõi bà đựng trầu, con dao bà giẫy cỏ... Không phải mượn thân ai cả, tôi vẫn ở đây, trong vườn cây nhà ta, trong những điều tốt lành của cuộc đời, trong mỗi trái cây cái Gái nâng niu..." .

Dựa theo truyện cổ dân gian để sáng tạo nên nhân vật Trương Ba, Lưu Quang Vũ đã đưa ra một quan niệm đẹp về cách sống : Hãy sống chân thật là mình, không giả dối hay vay mượn kiểu sống của ai, hãy sống vì mọi người, vì hạnh phúc và sự tốt đẹp của con người.

2. Từ những khả năng tiềm ẩn trong diễn biến cốt truyện, có thể tưởng tượng một số kết cục khác :

– Nam Tào đọc lệnh của Ngọc Hoàng : "Cho phép hồn tên Trương Ba tiếp tục sống trong thân hàng thịt. Có nghĩa là từ nay việc đó được coi là hợp pháp không trái với lẽ trời nữa". Trương Ba sung sướng vì lại được tiếp tục sống trên cõi đời, dù mình không còn là mình nữa, mình đang dần dần trở thành người khác. Trương Ba bỏ hẳn nhà mình, dần quên những người thân yêu của mình, quên làm vườn, quên đánh cờ, ngày càng say sưa vui thú với vợ anh hàng thịt, quen

dẫn với chuyện buôn bán, tính toán, trở thành một kẻ cục cằn, thô bỉ. Trương Ba chỉ cần được sống, bằng mọi giá, dù có phải sống nhục nhã, sống thấp hèn. Đến lúc ấy Trương Ba đã hoàn toàn chết hẳn, không ai còn nhớ đã từng có một Trương Ba trên cõi đời. Đây chính là ẩn dụ về sự chiến thắng của thể xác với linh hồn, sự phụ thuộc của con người vào hoàn cảnh, con người trượt dài trên cái dốc của sự tha hoá và hoàn toàn đánh mất mình.

– Đức Thích nói với hồn Trương Ba : “Ngay bây giờ đây, ông sẽ trả cái thân thể này cho anh hàng thịt, tôi sẽ làm cho hồn ông nhập vào xác cu Tị. Như vậy là anh hàng thịt được sống, hồn ông vẫn có chỗ trú, mà cái thân thể bé nhỏ của cu Tị sẽ không bị mất đi”. Trương Ba sung sướng quá, thế là mình lại tiếp tục được sống một cuộc đời còn dài hơn nhiều đời anh hàng thịt, vì cu Tị mới chỉ là một đứa trẻ. Trương Ba cũng tưởng tượng thấy bao nhiêu là rắc rối khi sống trong thân xác cu Tị : “Thử hình dung xem nào... sẽ phải giải thích cho chị Lụa : Tôi không phải là con chị, chị ấy sẽ không nguôi thương nhớ con... Có khi tôi còn phải sang nhà chị Lụa ở... Rồi còn hàng xóm, lí trưởng, trưởng tuần [...]. Bà vợ tôi, các con tôi sẽ nghĩ ngợi, xử sự thế nào, khi chồng mình, bố mình mang thân một thằng bé lên 10 ?”. Dù vậy, lòng ham sống vẫn lớn hơn tất cả, Trương Ba bất chấp mọi sự rắc rối gây ra cho mọi người xung quanh, chỉ cần được sống. Đây cũng là bi kịch con người tự đánh mất mình, hoàn toàn trở thành một kẻ ích kỉ đến tàn nhẫn.

Hai trong số những kết cục khác có thể đến với Trương Ba trên đây đều dẫn đến việc con người không còn là mình, trở thành một kẻ hoàn toàn khác, ích kỉ, tàn nhẫn, trái với bản chất vốn có. Vì thế, để con người được sống thật là mình, để con người thực sự là Con Người, chỉ có kết cục trong kịch của Lưu Quang Vũ là phù hợp nhất.

3. Thể xác và linh hồn là hai phần gắn bó hữu cơ làm nên một con người. Thể xác là nơi trú ngụ của linh hồn ; linh hồn tạo nên sự sống, sự hoạt động của thể xác và điều khiển thể xác. Tuy vậy, thể xác cũng có tính độc lập tương đối của nó, nếu linh hồn không giữ vững ý chí thì những nhu cầu, những đòi hỏi của thể xác có thể tác động tới linh hồn, làm thay đổi bản chất của linh hồn. Cuộc đấu tranh giữa linh hồn với thể xác là để đạt tới sự hoà hợp, thống nhất, để con người làm chủ bản thân và hoàn thiện nhân cách.

Vấn đề quan hệ giữa linh hồn và thể xác trong đoạn trích có thể khiến người ta liên tưởng đến mối quan hệ giữa nội dung và hình thức trong mỗi sự vật của đời sống, cho dù đó là hai cặp phạm trù không đồng nhất, không thể suy cái này ra cái kia một cách tịnh tiến. Khi nội dung và hình thức phù hợp với nhau thì sự vật tồn tại và phát triển ; khi nội dung và hình thức không phù hợp với nhau thì sự phát triển bị kìm hãm, thậm chí sự tồn tại của sự vật bị đe dọa. Hình thức là phương tiện biểu hiện của nội dung ; nội dung đóng vai trò chủ đạo và quyết định, nó tạo nên ý nghĩa tồn tại của hình thức. Sự vật luôn cần sự thống nhất giữa hình thức và nội dung, cũng như con người luôn cần có sự hài hoà giữa thể xác và linh hồn.